

УДК 376(477+100):2361.85А

UDC 376(477+100):2361.85A

DOI: [10.31475/ped.dys.2024.36.02](https://doi.org/10.31475/ped.dys.2024.36.02)

НАТАЛІЯ ДУБ,

*кандидат наук з державного управління, доцент
(Україна, Львів, Муніципальний заклад вищої освіти Львівської обласної ради «Львівська
медична академія імені Андрія Крупинського», вул. Петра Дорошенка, 70)*

NATALIYA DUB,

*Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor
(Ukraine, Lviv, Municipal Institution of Higher Education of the Lviv Regional Council «Andrii
Krupynskiy Lviv Medical Academy», Petra Doroshenko St., 70)*

ORCID: [0000-0001-6193-9407](https://orcid.org/0000-0001-6193-9407)

Інклюзивність вищої освіти: ключові ідеї, виклики та бар'єри

Inclusiveness in Higher Education: Key Ideas, Challenges and Barriers

Ідея інклюзивності в освітній практиці підготовки майбутніх фахівців в Україні набула популярності лише на початку XXI століття. Їй досі перебуває на стадії концептуального, нормативно-правового та інституційного закріплення. Потреба в трансформації вищої освіти у напрямі впровадження засад інклюзії викликана глобальними змінами в українському суспільстві, які ініціюють його гуманізацію та масштабне інтегрування провідних наукових досягнень в освітню практику. Інтеграція «особливих» студентів до ЗВО є закономірним етапом розвитку системи вищої освіти України, яка декларує рівні можливості для всіх здобувачів щодо отримання освіти. Інклюзивна освіта є інтегративною одиницею соціального простору, яка складається з сукупності системних структурних компонентів і блоків, що визначають специфіку її змісту. Зміст освіти в межах інклюзії реалізується у доступному для кожного учасника форматі. Вивчення сутності інклюзивного освітнього середовища ЗВО дало змогу припустити, що йому притаманні як загальні характеристики: організованість, протяжність у часі та у просторі, змістовність і структурованість, так і специфічні: доступність, полісуб'єктність, безбар'єрність, варіативність (змістовна, тимчасова, організаційна). Конкретизовано сукупність бар'єрів, з якими зіштовхуються студенти з ООП під час вступу на навчання в ЗВО (фізичні, просторові, інформаційні, комунікативні та ін.). Підкреслено, що ефективна реалізація інклюзивної освіти можлива за умов соціального розуміння інвалідності, де усвідомлення проблем фізичного здоров'я людини залежить від рівня розвитку суспільства. Визначено, що впровадження інклюзивного навчання у систему вищої освіти повинно стати довгостроковою стратегією її трансформації. Вектор інклюзивності має реалізувати системний підхід до організації освітнього процесу, в якому беруть участь різні суб'єкти. Дії яких повинні ґрунтуватися на взаємодії, співпраці, взаєморозумінні, що зрештою сприятиме підвищенню якості та ефективності освітнього процесу. В загальному розумінні інклюзію вищої освіти трактують як спеціально організовану систему просторових, матеріально-технічних, навчально-методичних засобів навчання, що охоплює сукупність взаємозалежних процесів, й дозволяє кожному студенту (нормотиповому та з ООП) брати повноправну участь в освітньому процесі ЗВО.

Ключові слова студенти з інвалідністю, особливі освітні потреби, інклюзивне освітнє середовище, вища освіта, доступність, індивідуальні потреби.

The idea of inclusiveness in the educational practice of training future specialists in Ukraine gained popularity only at the beginning of the 21st century. It is still at the stage of conceptual, regulatory and institutional consolidation. The need to transform higher education in the direction of implementing the principles of inclusion is caused by global changes in Ukrainian society, which initiate its humanization and large-scale integration of leading scientific achievements into educational practice. The integration of «special» students into higher education institutions is a natural stage in the development of the higher education system of Ukraine, which declares equal opportunities for all students to obtain an education. Inclusive education is an integrative unit of social space, which consists of a set of system structural components and blocks that determine the specifics of its content. The content of education within the scope of inclusion is implemented in a format accessible to each participant. The study of the essence of the inclusive educational environment of higher education institutions made it possible to assume that it has both general characteristics: organization, length in time and space, content and structure, and specific ones: accessibility, polysubjectivity, barrier-free, variability (content, temporal, organizational).

The set of barriers that students with special needs face when enrolling in higher education institutions (physical, spatial, informational, communicative, etc.) is specified. It is emphasized that the effective implementation of inclusive education is possible under the conditions of social understanding of disability, where awareness of the problems of physical health of a person depends on the level of development of society. It is determined that the introduction of inclusive education into the higher education system should become a long-term strategy for its transformation. The vector of inclusiveness should implement a systemic approach to the organization of the educational process, in which various subjects participate. Their actions should be based on interaction, cooperation, mutual understanding, which will ultimately contribute to improving the quality and efficiency of the educational process. In general, inclusion in higher education is interpreted as a specially organized system of spatial, material and technical, educational and methodological means of learning, which covers a set of interdependent processes and allows each student (normotypical and with special educational needs) to take full part in the educational process of higher education.

Keywords: *students with disabilities, special educational needs, inclusive educational environment, higher education, accessibility, individual needs.*

Вступ / Introduction. Питання забезпечення рівності умов доступу до різних рівнів освіти нині перебуває на вістрі наукової думки. Адже проблема впровадження інклюзивної освіти у сферу професійної підготовки майбутніх фахівців актуалізується сьогодні в усьому світі, який тяжіє до забезпечення безбар'єрності в університетському освітньому середовищі. Відтак, з геометричною прогресією зростає кількість прихильників реалізації інклюзивності. Це, водночас, зумовлено тим, що дорослі люди з інвалідністю відчувають значні труднощі у пошуку місця роботи. Адже часто не володіють фахом. На заваді здобуття освіти таких людей виникали різні перешкоди, на подолання яких нині спрямовуються значні теоретичні, організаційні, матеріальні, технічні й інформаційні ресурси. Особливу увагу проблемі інклюзії у вищій професійній освіті вже впродовж останніх п'яти десятиків років приділяють заклади вищої освіти в Європі та США. Натомість ідея інклюзивності в освітній практиці підготовки майбутніх фахівців в Україні набула популярності лише на початку XXI століття. Їй досі перебуває на стадії концептуального, нормативно-правового та інституційного закріплення. Потреба в трансформації вищої освіти у напрямі впровадження засад інклюзії викликана глобальними змінами в українському суспільстві, які ініціюють його гуманізацію та масштабне інтегрування провідних наукових досягнень в освітню практику. Інклюзія освіти, в тому числі вищої, відіграє у сучасному суспільстві роль лакмусового папірця, який відбиває його готовність до прийняття осіб з особливими освітніми потребами (далі – ООП) на рівні з людьми з нормотиповим розвитком. Соціальні зміни, яких зазнає система вищої освіти під впливом трансформації суспільних наративів, потребують впровадження нових підходів до реалізації права на освіту людей з ООП. Одним з оптимально можливих та необхідних є інклюзивна освіта.

Аналіз останніх публікацій відбиває важливість питання реалізації інклюзії в просторі вищої освіти. Адже сучасні дослідники вивчають різноманітні аспекти втілення всіх вимог інклюзивності освіти в практику здійснення освітнього процесу у вищій школі. В науковому доробку О. Баликової та І. Істоміної систематизовано відомості про розвиток інклюзивної освіти з кордоном (2015) й окреслено ті шляхи впровадження інклюзії, які можливо зреалізувати в умовах українських реалій. Тоді як Г. Давиденко виокремив бар'єри та шляхи їх подолання, які виникають під час упровадження соціальної інклюзії у закладах вищої освіти (2018). Цінними є висновки Г. Давиденко щодо використання прогресивних ідей вищих навчальних закладах Європейського Союзу для організації інклюзивного освітнього простору в ЗВО України (2015).

Крім того нині висвітлено актуальні питання інклюзивної освіти (Комар & Пісняк, 2023), моделі підтримки осіб з інвалідністю у реалізації права на працю крізь призму забезпечення доступності вищої освіти (Лук'янова, 2023), конкретизовано сутність поняття «інклюзивна освіта» (Миськів, 2020). Вітчизняні дослідники звертають увагу також на необхідність забезпечення спеціальної, зокрема комунікативної, підготовки викладачів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища (Тимошко & Гладуш, 2023), звертають увагу на специфіку організації інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти (Турчина, 2023) з огляду на реалізацію відповідальності держави перед людьми з ООП в інклюзивній вищій освіті (Хромченкова, 2023). Проте й досі існують виклики та перспективи в інклюзивній освіті у вищій школі (Шевчук, 2021).

Узагальнюючи теоретичні напрацювання, видається доцільним підсумувати, що нині організація освітнього процесу в ЗВО для навчання людей з ООП має свою специфіку, зумовлену у тому числі недостатньою готовністю суспільства й професорсько-викладацького складу до такого нововведення. Донедавна люди, які мають інвалідність, навчалися, як правило, у спеціалізованих навчальних закладах, працювали на спеціалізованих підприємствах, а їх інтеграція в суспільне

життя асоціювалася з проблемами впровадження нових форм та способів навчання та організації безбар'єрного середовища, в якому людина з ООП мала б рівні з іншими членами суспільства умови здобуття знань, інформації, пересування тощо. Тому практика впровадження інклюзії в систему вищої вітчизняної освіти не була масовою допоки не набула законодавчого закріплення. Зважаючи на нетривалий досвід організації інклюзивності вищої освіти окреслене питання потребує подальшого вивчення, розробки його теоретичних, методологічних та методико-практичних основ.

Мета та завдання / Aim and Tasks. Тому мета статті полягає в загальній характеристиці проблеми забезпечення інклюзивності вищої професійної освіти, виокремленні її ключових підвалін, на основі конкретизації сутності категорії «інклюзивна освіта».

Результати / Results. На сучасному етапі розвитку суспільства до системи вищої освіти висуваються високі вимоги – загальнодоступність, пріоритет індивідуального розвитку особистості, виховання особистості, адаптивність системи освіти до рівня та особливостей розвитку здобувачів, використання інноваційних форм, методів, прийомів навчання. Окреслені орієнтири дуже тісно корелюють з ідеєю інклюзивної освіти, яка має на меті створення рівних умов доступу до освіти нормотипових студентів та студентів з ООП. Це передбачає цілісне занурення осіб з інвалідністю в освітній процес ЗВО.

Інтеграція «особливих» студентів до ЗВО є закономірним етапом розвитку системи вищої освіти України, яка декларує рівні можливості для всіх здобувачів щодо отримання освіти. В загальному розумінні термін інклюзивна освіта (*з фран. include – укладаю, включаю*) використовується для опису процесу навчання людей з ООП у закладах масової освіти, де створено спеціальні умови, що дозволяють особам з інвалідністю безперешкодно реалізувати своє право на освіту.

В науковій літературі нині функціонує, водночас, кілька визначень категорії «інклюзивна освіта». Проте всі вони зводяться спільної думки, що інклюзивна освіта передбачає навчання здорових людей та людей, які мають інвалідність та обмежені можливості здоров'я в спільному освітньому просторі. Наприклад, О. Комар та В. Пісняк (2023) вважають, що інклюзивна освіта – це доступність освіти для всіх, у плані пристосування до різних потреб усіх студентів, що забезпечує доступ до освіти для людей з ООП. Очевидно, що пристосуватись до процесу інклюзивної освіти повинні всі її учасники.

Інтеграція «особливих» студентів до ЗВО є закономірним етапом розвитку системи вищої освіти України, яка декларує рівні можливості для всіх здобувачів щодо отримання освіти. На думку Л. Миськів інклюзивна освіта є інтегративною одиницею соціального простору, яка складається з сукупності системних структурних компонентів і блоків, що визначають специфіку її змісту (2020). Зміст освіти в межах інклюзії реалізується, згідно висновків Л. Миськів, у доступному для кожного учасника форматі, що, своєю чергою, ініціює розвиток освітніх міжособистісних відносини, можливостей для особистісного та соціального розвитку студентів з ООП, соціалізації, саморозвитку та самозмін (Миськів, 2020).

Вивчення сутності інклюзивного освітнього середовища ЗВО дало змогу припустити, що йому притаманні як загальні характеристики: організованість, протяжність у часі та у просторі, змістовність і структурованість, так і специфічні: доступність, полісуб'єктність, безбар'єрність, варіативність (змістовна, тимчасова, організаційна). Проте ці характеристики реалізуються несповна. Багато студентів з ООП під час вступу до ЗВО зіштовхуються з різноманітними бар'єрами. Розглянемо деякі з них.

Перша за все мова йде про фізичні бар'єри, які зумовлюється фізичними чи сенсорними відхиленнями, заважають людям з інвалідністю самостійно пересуватися чи орієнтуватися у просторі. Другим бар'єром є примусовий розподіл осіб з ООП у процесі навчання на різні групи. Тобто часто ЗВО декларують інклюзивність, проте в реальному часі ділять нормотипових здобувачів та осіб з різними нозологіями на різні групи. Другий бар'єр безпосередньо пов'язаний із першим, а саме з архітектурною недоступністю. Наприклад, якщо у ЗВО немає можливості доступу студенту, який перебуває в інвалідному візку, то, на жаль, він автоматично позбавляється доступу до очного навчання. Третій бар'єр – просторово-середовищний – відбиває проблемність облаштованості простору усередині закладу освіти. Окреслений бар'єр можна позначити як архітектурну недоступність. Просторово-середовищна доступність передбачає тактильні стенди, обмежувачі на сходах, засоби самообслуговування, інформаційні засоби тощо. Четвертий бар'єр – інформаційний. Варто вказати, що йому притаманна деяка двоїстість. Особи з інвалідністю не завжди можуть отримати необхідну інформацію, а викладач не завжди здатний донести до студента з інвалідністю необхідну інформацію у повному обсязі. Зазвичай, на практиці інформаційний бар'єр часто зумовлюється економічними чинниками – недостатнім фінансуванням ЗВО в розрізі реалізації інклюзії.

До інформаційного бар'єру можна віднести також те, що люди з інвалідністю не завжди

можуть донести свої потреби та погляди до нормотипових людей.

Наступний бар'єр, що виникає на шляху осіб з ООП до здобуття вищої освіти – емоційний. Він передбачає поведінку людей з ООП та реакцію у відповідь здорових людей. Реакція оточуючих пояснюється тим, що здорові люди не завжди мають правильне уявлення про людей з інвалідністю. Ще одним вагомим бар'єром є – комунікативний, що втілюється в нестачі кола для спілкування, замкнутості, асоціальності людей з ООП. Комунікативний бар'єр є наслідком фізичних, емоційних чинників, самотійної ізоляцією людей з інвалідністю. Тоді як саме комунікація – один із найважливіших аспектів соціалізації студентів з ООП в середовищі університету.

Систематизуючи відомості про бар'єри забезпечення інклюзивного освітнього простору в ЗВО Г. Давиденко (2018) відзначає, що ефективна реалізація інклюзивної освіти можлива за умов соціального розуміння інвалідності, де усвідомлення проблем фізичного здоров'я людини залежить від рівня розвитку суспільства. Тобто ідеї інклюзії в освіту корелює з рівнем толерантності суспільства до людей з ООП.

Слушною вважаємо думку І. Турчиної (2023), що інклюзивна освіта як процес, який сприяє розвитку особистості та її здібностей незалежно від фізичних та інших бар'єрів, не «терпить» обмежень та ізоляції, оскільки її реалізація передбачає не лише технічні та організаційні зміни системи навчання, а й зміну філософії освіти. Інклюзивне навчання передбачає створення відповідного освітнього простору, забезпечення наукового, психолого-педагогічного супроводу, створення навчальних програм, адаптованих до можливостей та потреб студентів з ООП. Основним напрямом професійної підготовки майбутніх фахівців з ООП в ЗВО є забезпечення рівних можливостей у процесі особистісно-орієнтованого навчання.

З огляду на цю думку, вважаємо, що впровадження інклюзивного навчання у систему вищої освіти повинно стати довгостроковою стратегією її трансформації. Вектор інклюзивності має реалізувати системний підхід до організації освітнього процесу, в якому беруть участь різні суб'єкти: абітурієнти (пізніше – студенти) з інвалідністю та ООП; їхні батьки, опікуни та законні представники; адміністрація та викладачі ЗВО; інші організації (медичні установи, органи соціального захисту та ін.).

Дії всіх суб'єктів, як зазначають сучасні дослідники, повинні ґрунтуватися на взаємодії, співпраці, взаєморозумінні, що зрештою сприятиме підвищенню якості та ефективності освітнього процесу (Хромченкова, 2023).

Варто зазначити, що інклюзивна практика освіти багато в чому визначається тим, як викладачі вибудовують стосунки зі студентами. Цілісність освітнього процесу в інклюзивному середовищі ЗВО – це відносини між його суб'єктами. Набутий досвід спільного навчання в інклюзивному навчальному закладі може стати основою для організації життєдіяльності інклюзивного суспільства. Тому, підкреслює Г. Шевчук (2021), в інклюзивному освітньому процесі особливого значення набуває:

- повага та прийняття викладачем студентів з ООП;
- вміння викладача тримати межі професійно-педагогічної взаємодії та вибудовувати поле професійної комунікації зі студентами з ООП;
- здатність викладача залишатися самим собою, не жаліти студентів з ООП, сприймати їх як повноцінних суб'єктів вищої освіти;
- усвідомлення викладачами важливості кожного етапу професійно-педагогічної діяльності з погляду розвитку взаємовідносин зі студентами.

Висновки / Conclusions. В загальному розумінні інклюзію вищої освіти трактують як спеціально організовану систему просторових, матеріально-технічних, навчально-методичних засобів навчання, що охоплює сукупність взаємозалежних процесів, й дозволяє кожному студенту (нормотиповому та з ООП) брати повноправну участь в освітньому процесі ЗВО. Водночас, визнаючи інклюзію, суспільство та педагогічна громадськість ініціює підхід, за якого викладачі та інші учасники освітніх відносин приймають студентів з ООП такими якими вони є, визнають їх право на освіту, реалізують всі доступні їм засоби для забезпечення рівноправності осіб з інвалідністю поряд зі здоровими студентами у здобутті вищої освіти.

Впровадження засад інклюзивності в систему вищої освіти є важливим фактором розвитку суспільства, що передбачає доступність навчання для молоді з ООП у ЗВО, а також створення умов для пристосування освітнього процесу до особливих потреб цієї категорії студентів. Водночас інклюзивне навчання повною мірою не є альтернативою спеціальної освіти, проте воно значно розширює її можливості.

Список використаних джерел і літератури:

Баликова, О. В., & Істоміна, І. О. (2015). Розвиток інклюзивної освіти з кордоном. *European Journal of Natural History*, 16, 19–21. [in Ukrainian]

Давиденко, Г. В. (2018). Упровадження соціальної інклюзії у закладах вищої освіти: бар'єри та шляхи їх подолання. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки*, 2 (16), 123–128. doi: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2018-16-20> [in Ukrainian]

Давиденко, Г. (2015). *Інклюзія у вищих навчальних закладах Європейського Союзу*. Монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД. doi: <https://doi.org/10.58521/978-966-924-026-2-2015-314> [in Ukrainian]

Комар, О. А., & Піснюк, В. С. (2023). Актуальні питання інклюзивної освіти: основні вектори. *Академічні візії*, 17. Взято з: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/248/212> [in Ukrainian]

Лук'янова, Л. (2023). Моделі підтримки осіб з інвалідністю у реалізації права на працю: зарубіжний досвід, українські реалії. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*, 23, 67–87. [in Ukrainian]

Миськів, Л. І. (2020). До проблеми визначення поняття «інклюзивна освіта». *Адміністративне право і процес*, 2, 220–224. [in Ukrainian]

Тимошко, Г. М., & Гладуш, В. А. (2023). *Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища*. Монографія. Ніжин: Видавець Лисенко М.М. [in Ukrainian]

Турчина, І. (2023). Організація інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти: емпіричне дослідження, програма, етапи реалізації. *New Inception*, 3–4 (13–14), 50–61. <https://doi.org/10.58407/NI.23.3-4.4> [in Ukrainian]

Хромченкова, Н. М. (2023). Відповідальність як виклик інклюзивній освіті від суспільних проблем. *Інноваційна педагогіка*, 64 (1), 28–32. [in Ukrainian]

Шевчук, Г. Й. (2021). Інклюзивна освіта у вищій школі: виклики та перспективи. *Академічні студії. Серія «педагогіка»*, 2 (3), 151–157. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23> [in Ukrainian]

References:

Balykova, O. V., & Istomina, I. O. (2015). Rozvytok inkluzivnoi osvity za kordonom [Development of Inclusive Education on a Border]. *European Journal of Natural History*, 16, 19–21. [in Ukrainian].

Davydenko, H. V. (2018). Upravdzhennia sotsialnoi inkluzii u zakladakh vyshchoi osvity: bariery ta shliakhy yikh podolannia [Implementation of Social Inclusion in Institutions of Higher Education: Barriers and Ways to Overcome Them]. *Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Seriiia «Pedagogika i psykholohiia». Pedagogichni nauky – Bulletin of Alfred Nobel University. Series «Pedagogy and Psychology». Pedagogical sciences*, 2 (16), 123–128. doi: <https://doi.org/10.32342/2522-4115-2018-16-20> [in Ukrainian].

Davydenko, H. (2015). *Inkluziia u vyshchikh navchalnykh zakladakh Yevropeiskoho Soiuzu [Inclusion in Higher Education Institutions of the European Union]*. Monograph. Vinnytsia: Nilan-LTD. doi: <https://doi.org/10.58521/978-966-924-026-2-2015-314> [in Ukrainian].

Komar, O. A., & Pisniak, V. S. (2023). Aktualni pytannia inkluzivnoi osvity: osnovni vektory [Current Issues of Inclusive Education: Main Vectors]. *Akademichni vizii – Academic visions*, 17. Retrieved from: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/248/212> [in Ukrainian].

Lukianova, L. (2023). Modeli pidtrymky osib z invalidnistiu u realizatsii prava na pratsiu: zarubizhnyi dosvid, ukraïnski realii [Models of Support for Persons with Disabilities in Realizing the Right to Work: Foreign Experience, Ukrainian Realities]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy – Education of Persons with Special Needs: Ways of Development*, 23, 67–87. [in Ukrainian].

Myshkiv, L. I. (2020). Do problemy vyznachennia poniattia «inkluzivna osvita» [To the problem of Defining the Concept of «Inclusive Education»]. *Administratyvne pravo i protses – Administrative Law and Process*, 2, 220–224. [in Ukrainian].

Tymoshko, H. M., & Hladush, V. A. (2023). *Rozvytok komunikativnoi kompetentnosti pedahohiv v umovakh inkluzivnoho osvitnoho seredovyshcha [The Development of Communicative Competence of Teachers in the Conditions of an Inclusive Educational Environment]*. Monograph. Nizhyn: Vydavets Lysenko M.M. [in Ukrainian].

Turchyna, I. (2023). Orhanizatsiia inkluzivnoho osvitnoho seredovyshcha u zakladakh vyshchoi osvity: empyrychne doslidzhennia, prohrama, etapy realizatsii [Organization of an Inclusive Educational Environment in Institutions of Higher Education: Empirical Research, Program, Stages of Implementation]. *New Inception*, 3–4 (13–14), 50–61. doi: <https://doi.org/10.58407/NI.23.3-4.4> [in Ukrainian].

Khromchenkova, N. M. (2023). Vidpovidalnist yak vyklyk inkluzivnii osviti vid suspilnykh problem [Responsibility as a Challenge to Inclusive Education from Social Problems]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 64 (1), 28–32. [in Ukrainian].

Shevchuk, H. Y. (2021). Inkluzivna osvita u vyshchii shkoli: vyklyky ta perspektyvy [Inclusive Education in Higher Education: Challenges and Prospects]. *Akademichni studii. Seriiia «pedagogika» – Academic studies. «Pedagogy» series*, 2 (3), 151–157. doi: <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2021.3.2.23> [in Ukrainian].

Дата надходження статті: «03» вересня 2024 р.

Стаття прийнята до друку: «27» вересня 2024 р.

Дуб Наталія – декан факультету № 2 Комунального закладу вищої освіти Львівської обласної ради «Львівська медична академія імені Андрея Крупинського», кандидат наук з державного управління, доцент

Dub Nataliya – Dean of Faculty № 2 of the Municipal Institution of Higher Education of the Lviv Regional Council «Andrei Krupynskyi Lviv Medical Academy», Candidate of Sciences in Public Administration, Associate Professor

Цитуйте цю статтю як:

Cite this article as:

Дуб, Н. (2024). Інклюзивність вищої освіти: ключові ідеї, виклики та бар'єри. *Педагогічний дискурс*, 36, 15–19. doi: [10.31475/ped.dvs.2024.36.02](https://doi.org/10.31475/ped.dvs.2024.36.02)

Dub, N. (2024). Inclusiveness in Higher Education: Key Ideas, Challenges and Barriers. *Pedagogical Discourse*, 36, 15–19. doi: [10.31475/ped.dvs.2024.36.02](https://doi.org/10.31475/ped.dvs.2024.36.02)